

DOBIJANJE SiC KERAMIKE IZ β -SiC PRAHOVA SINTETIZIRANIH MODIFIKOVANOM KARBOTERMIJSKOM REDUKCIJOM

V. M. Kevorkijan, M. Komac, D. Kolar

KLJUČNE REČI: SiC keramika, karbotermijska redukcija, redukcija SiO₂, sintranje, tehnologija, eksperimentalni rezultati

SADRŽAJ: Modifikovanim procesom karbotermijske redukcije sintetiziran je pretežno submikronski β -SiC prah sa visokim prinosom. Nakon prečišćavanja i sedimentacije, sinterovanjem pod normalnim pritiskom dobijena je SiC keramika sa 98.7 % T.G..

PRESSURELESS SINTERING OF β -SiC POWDER PREPARED BY MODIFIED CARBOTHERMIC REDUCTION

KEY WORDS: SiC ceramics, carbotermic reduction, SiO₂ reduction, sintering, technology, experimental results

ABSTRACT: Modified carbotermic reaction was used in order to prepare submicrometre β -SiC powders with high yield. By subsequent chemical purification and sedimentation of crude reaction products, powders which can be pressureless sintered above 98 % T.D. were obtained.

1. UVOD

Iako je u poslednje vreme razvijeno više postupaka za direktnu sintezu submikronskih β -SiC prahova, većina komercijalnih β -SiC prahova za inženjersku keramiku se i dalje dobija karbotermijskom redukcijom SiO₂ koja ne zahteva specijalne reaktante i komplikovanu opremu za svoje izvođenje.

Karbotermijska redukcija SiO₂ ne omogućava, međutim, direktno dobijanje submikronskog β -SiC praha. Kada se optimizacijom procesa udeo submikronske frakcije čestica u prahu može znatno povećati, izvestan deo grubih čestica i aglomerata koji i dalje zaostaje čini dobijeni prah nepodesnim za sinterovanje (1). Stoga je za uspešnu primenu karbotermijske redukcije SiO₂ kao metode za dobijanje sinterativnog β -SiC praha pored optimizacije samog procesa neophodno razviti i postupke za poboljšanje morfoloških karakteristika dobijenog praha.

Cilj ovog rada je bio: (1) Optimizacija karbotermijske redukcije radi dobijanja pretežno submikronskih β -SiC prahova, (2) Poboljšanje morfoloških karakteristika, tako dobijenih prahova i (3) njihovo sinterovanje do guste SiC keramike (98 % T.G.).

2. EKSPERIMENTALNI DEO

Eksperimentalni deo rada je obuhvatao: (1) Dobijanje β -SiC prahova karbotermijskom redukcijom SiO₂, (2) Obradu i karakterizaciju dobijenih prahova i (3) Sinterovanje.

Kao reaktanti u procesu karbotermijske redukcije korišćeni su koloidni SiO₂ (Cab-O-Sil, S = 200 m²/g) i dva tipa ugljenične čadji: (A) Hoechst, S = 70 m²/g i (b) Cabot, S = 560 m²/g. Osim toga, u izvesnim slučajevima reakcionoj smeši je dodavan i bor* (0.6 tež %).

Karbotermijska redukcija je vršena u vakuumskoj peći sa grafitnim grejačem, pri pritisku od 1 Pa. Slobodni ugljenik je nakon sinteze uklanjan zagrevanjem na vazduhu (20 h pri 750°C), dok je neproreagovani SiO₂ uklanjan u protoku gasovitog HF (2.5 h pri 600°C).

Za uklanjanje čestica većih od 0,8 μ m iz β -SiC praha dobijanog karbotermijskom redukcijom korišćene su sedimentacija u vodenoj disperziji i vakumska filtracija.

Karakterizacija dobijenih uzoraka je obuhvatala merenje specifične površine (BET metoda), raspodelu čestica po veličini (rentgenskim sedigrafom, u 10 % vodenoj disperziji, pri pH = 11), kao i TEM i SEM analizu. Koncentracija slobodnog ugljenika i kiseonika je određivana metodama navedenim u (2).

* Ventron, 00438-325 mesh. amorphous

Kao sinter aditivi su u svim eksperimentima korišćeni amorfni bor¹ (0.6 tež. %) i ugljenik (4tež.%), koji je dodavan u obliku fenolformaldehidne smole² (12 tež. %).

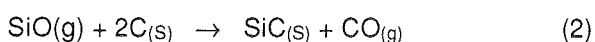
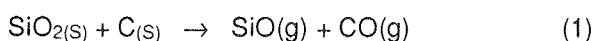
Sinterovanje je vršeno u vakuumskoj peći sa grafitnim grejačem u temperaturnom intervalu od 2000 - 2065°C. Prosečna brzina zagrevanja uzoraka je iznosila - 65°C/min. Radna atmosfera je u svim eksperimentima bio Ar.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

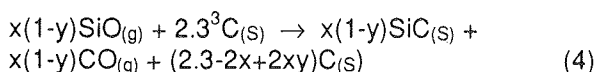
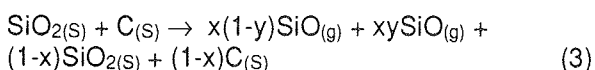
Termodinamička analiza karbotermijske redukcije (1) pokazuje da je najniža moguća radna temperatura direktno proporcionalna pritisku koji vlada u reaktoru.

Ovo omogućava da se temperatura karbotermijske redukcije sa ≈ 1800 K (pri normalnom pritisku) snizi na ≈ 1500 K (pri 1 Pa) što je od izuzetnog značaja kada se kao produkt želi da dobije što finiji β -SiC prah. Smanjenje brzine procesa, do kojeg pri tom neminovno dolazi, može se upotrebom finijih reaktanata ograničiti na samo red veličine što pri $\approx 1300^\circ\text{C}$ omogućava gotovo kompletno odvijanje reakcije za manje od 1 h(2),(3).

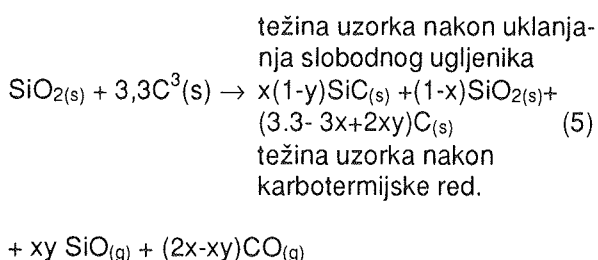
Osnovni faktor koji, pored niskog stepena reagovanja, pri nižim temperaturama sinteze, sprečava postizanje većeg prinosa je gubitak Si komponenta (u obliku $\text{SiO}_{(g)}$) do kojeg dolazi pri kontinuiranom uklanjanju gasovitih produkata karbotermijske reakcije.

Ukoliko se sa X(%) označi stepen konverzije $\text{SiO}_{2(s)}$ u $\text{SiO}_{(g)}$ a sa Y(%) gubitak $\text{SiO}_{(g)}$ komponente, reakcije (1) i (2) postaju:

Za ukupnu reakciju u karbotermijske redukcije dobija se:

što omogućava da se X i Y izračunaju na osnovu podataka o promeni težine uzoraka po završenoj karbotermijskoj redukciji i nakon uklanjanja slobodnog ugljenika. U modelu je pretpostavljeno da je spori stupanj ukupne reakcije obrazovanje $\text{SiO}_{(g)}$ u $\text{SiC}_{(s)}$ (4). Stoga je u reakciji (2) pretpostavljena potpuna konverzija $\text{SiO}_{(g)}$ u $\text{SiC}_{(s)}$.

Dobijeni rezultati su prikazani na Sl. 1. Iznad 1275°C stepen reagovanja, X, i gubitak $\text{SiO}_{(g)}$, Y, pokazuju tendenciju zasićenja. Pri nižim temperaturama zapaža se značajan gubitak $\text{SiO}_{(g)}$ komponente što, zajedno sa malim stepenom reagovanja, dovodi do slabog prinosa.

Analizirajući raspodelu čestica po veličini za sintetizirane β -SiC prahove, sl. 2, može se zaključiti da upotreba reakcione smeše bez dodatka bora omogućava dobijanje pretežno submikronskog β -SiC praha isključivo pri veoma niskim temperaturama sinteze (1170°C , 0.5 h, 1.3 Pa) što ima za posledicu mali prinos SiC ($\approx 8\%$)(1). Osim toga, upotreba finije ugljenične čadji (B) ne dovodi do obrazovanja finijeg β -SiC praha što se objašnjava pogrubljanjem β -SiC do kojeg dolazi mehanizmom površinske difuzije (1).

Za razliku od toga reakciona smeša sa dodatkom bora, koji usporava površinsku difuziju SiC (1), omogućava dobijanje β -SiC praha sa $\approx 50\%$ submikronskih čestica (krive 1, 2, Sl. 2) pri znatno višim temperaturama sinteze a samim tim i uz veći prinos(1). Preliminarni eksperimenti sinterovanja dobijenih β -SiC prahova pokazali su, međutim, da se ni jedan od njih ne može uspešno sinterovati do gustine iznad 80 % T.G. Upoređujući raspodelu čestica po veličini za dobijene prahove sa komercijalnim, nadjeno je (5) da je njihova mala sinteraktivnost posledica prisustva čestica većih od 3-5 μm .

Stoga su, sedimentacijom i vakuumskom filtracijom, iz sintetiziranih β -SiC prahova odstranjene sve čestice veće od 0,8 μm , Sl. 3.

Sinterovanjem frakcije β -SiC čestica manjih od 0,8 μm (1 h pri 2065°C) dobijena je SiC keramika sa gustinom 98 % T.G., sl. 4. U mikrostrukturi dobijene keramike se opažaju izdužena 20-100 μm zrna koja se javljaju kao posledica: β - α fazne transformacije (6) i neoptimiziranih uslova sinterovanja.

Detaljnija analiza sinterovanja različitih komercijalnih β -SiC prahova (5) je pokazala da se sa submikronskim β -SiC prahovima dobijaju gustine 97 % T.G. pri znatno kraćem vremenu sinterovanja (5-15 min) i nižoj temperaturi (2035°C). U tom slučaju su zrna SiC manja od 10 μm , sl. 5.

1 Ventron, 00438-325 mesh. amorphous

2 Viaphen PR 881/60, Color Medvode

3 U proračunu se pretpostavlja 10% višak ugljenika u reakcionoj smeši.

4. ZAKLJUČAK

Dodatak bora reakcionoj smeši koloidnog SiO_2 i ugljenične čadji omogućava da se temperatura karbotermijske redukcije povisi za 150-200°C bez smanjenja udela submikronskih čestica u dobijenom β -SiC prahu što dovodi do boljeg prinosa reakcije (70 %). Visoka sinteraktivnost β -SiC praha se postiže tek nakon hemijskog prečišćavanja i odstranjivanja frakcije grubih čestica i aglomerata.

Rezultati sinterovanja pod normalnim pritiskom pokazuju da se dobijeni β -SiC prah sa česticama manjim od 0.8 μm može uspešno sinterovati do gustine 98 % T.G. pri 2035-2065°C, tokom 15-60 min, u statičnoj atmosferi argona.

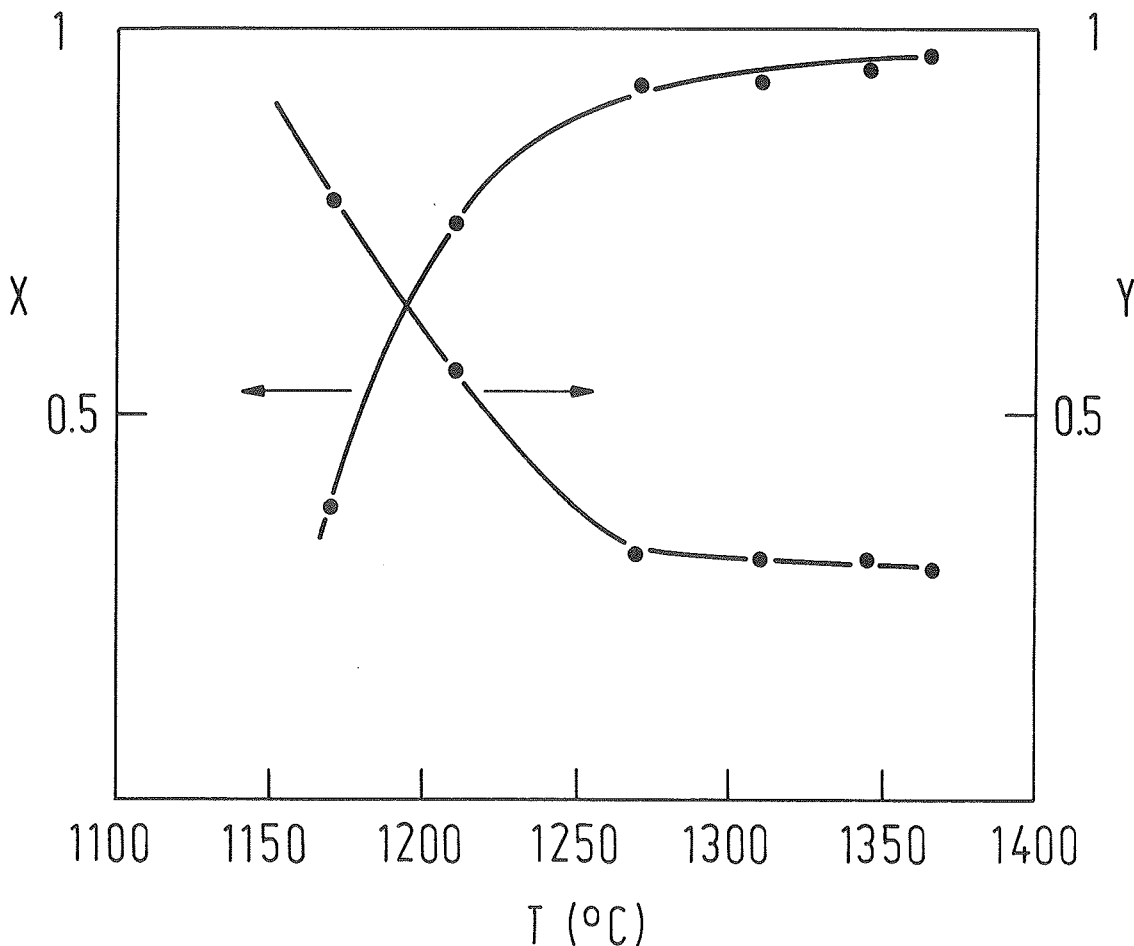
5. LITERATURA

1. V. Kevorkijan, M. Komac, D. Kolar, "The Influence of Preparation Conditions on the Properties of beta-SiC Powders Synthesized by Carbothermic Reduction, *Proc. 2nd Int. Conf. on Ceramic Powder Processing Science*, 1989 (u štampi)

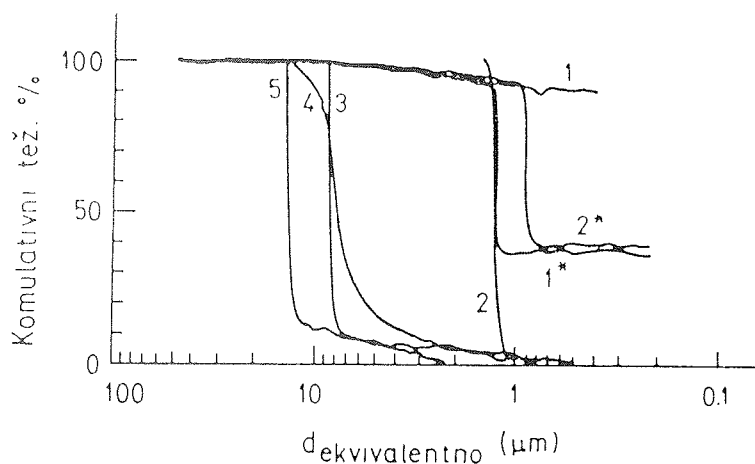
2. N. Klinger, E.L. Strauss, K.L. Komarek, "Reactions Between Silica and Graphite", *J. Am. Ceram. Soc.*, 49, 7, str. 369-75, 1966.
3. J.L. Blumenthal, M.J. Santy, E.A. Burns, "Kinetic Studies of High-Temperature Carbon-Silica Reactions in Charred Silica-Reinforced Phenolic Resins", *AIChE*, 4, 6, str. 1053-7, 1966.
4. P. Kennedy, B. North, "The Production of Fine Silicon Carbide Powder by the Reaction of Gaseous Silicon Monoxide with Particulate Carbon", *Proc. Brit. Ceram. Soc.*, 33, str. 1-15, 1983.
5. V. Kevorkijan, M. Komac, D. Kolar, A. Šmalc, J. Rottmann, "Influence of Processing on the Properties of β -SiC Powders," *Zbornik radova IX. Nemačko-Jugoslavanske Konferencije o Materijalima*, 1989 (u štampi)
6. M. Lancin, F. Anxionnaz, J. Thibault-Desseaux, D. Stutz, P. Griel, "Phase Transformation in Sintered SiC Involving Feather Formation", *J. Mater. Sci.*, 22, str. 1150-6 (1987)

Dr. V. M. Kevorkijan, dipl. ing.
 Dr. M. Komac, dipl. ing.
 Dr. D. Kolar, dipl. ing.
 Institut Jožef Stefan
 Jamova 39, 61000 Ljubljana

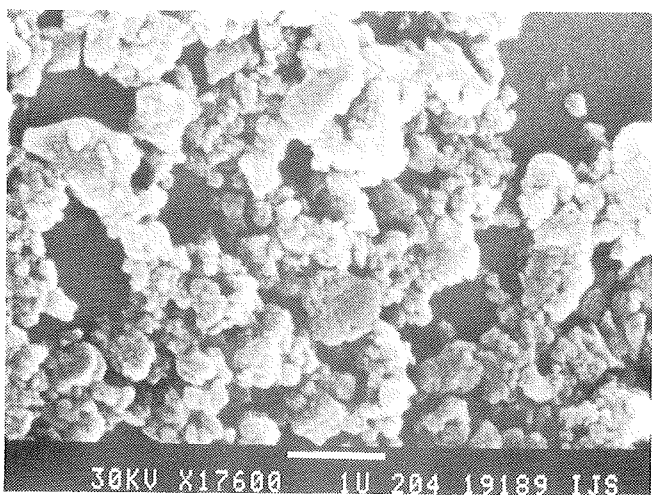
Prispelo: 10. 04. 91 Sprejeto: 10. 06. 91

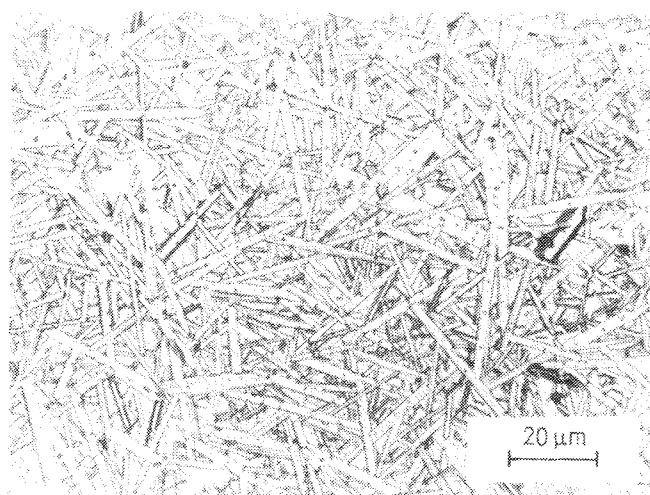
Slika 1: Promena stepena reagovanja X, i gubitka $\text{SiO}_{(g)}$ komponente Y, za reakciju karbotermijske redukcije u funkciji temperature (vreme trajanja sinteze: 0,5h, pritisak u reaktoru 1,3 Pa).

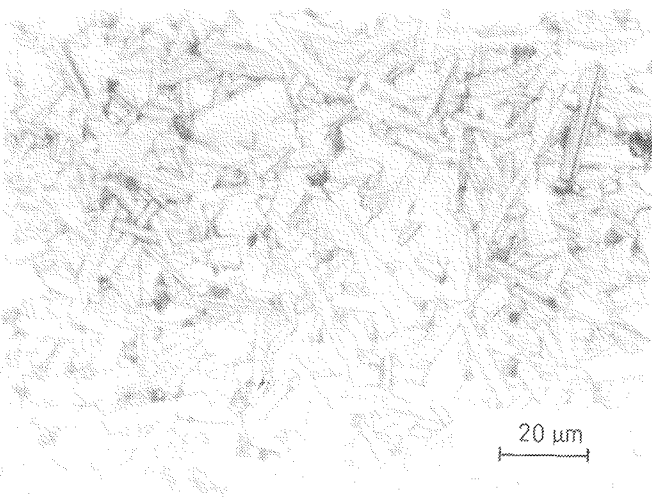
Slika 2: Raspodela čestica po veličini za β -SiC prahove dobijene karbotermijskom redukcijom sa (1^* , 2^*) i bez dodatka bora (1-5). 1^* - 1250°C , 2^* - 1350°C , 1 - 1170°C , 2 - 1220°C , 3 - 1270°C , 4 - 1410°C , 5 - 1350°C

Slika 3: SEM snimak IJS β -SiC praha dobijenog nakon 300h sedimentacije i filtracije kroz $0,9 \mu\text{m}$ filter.

Slika 4: Mikrostruktura IJS β -SiC sinterovanog pri 2065°C , 1h u statičnoj atmosferi Ar. ($\rho = 98.7\%$ T.G.)

Slika 5: Mikrostruktura B-10 β -SiC sinterovanog pri 2000°C , 15 min u statičnoj atmosferi Ar ($\rho = 97\%$ T.G.)